

Zanavykų patalpų apšvietimo priemonės

Vingaudas Baltrušaitis

Lietuvos liaudies buities muziejus

Straipsnyje aptarsime gyvenamųjų ir ūkinių patalpų apšvietimo priemonių raidą nuo XIX a. pabaigos iki XX a. vidurio, remdamiesi 1900–1914 m. gimusiais žinių pateikėjais, kurių apklausėme šešiasdešimt aštuonis. Žmonės klausinėti ne tik Griškabūdžio, bet ir Sintautų, Barzdų, Jankų apylinkėse bei pavieniai asmenys iš kitų Šakių rajono vietovių. Žinių pateikėjai iš platesnės teritorijos įgalina kalbėti apie visų zanavykų kultūros tapatumo raišką. Turima tyrimų medžiaga rodo, kad nėra esminių skirtumų tarp Griškabūdžio, Kudirkos Naumiesčio ar Sintautų parapijų. Apšvietimo priemonių didesni skirtingumai surasti tik, anot ūkininkų, „*girininkų*“, ar „*sakuotnugarių*“, krašte, kuris prasidėjo už Paluobių ir tęsėsi beveik iki Zapyškio.

XIX a. pab. tiriamajame krašte, be apšvietimo balanomis, jau buvo žinomos žibalinės apšvietimo priemonės. Ar plačiai jos buvo naudotos, sunku pasakyti, nes apie tai nėra jokių istorinių šaltinių, o seniausi žinių pateikėjų duomenys negausūs, šykštūs. Priimtina mintis, kad XIX a. pabaigoje dauguma pasiturinčių ūkininkų stubose ir stubelėse jau naudojosi žibalinėmis apšvietimo priemonėmis, nors galbūt ir ne kasdien. Kitose gyvenamojo namo patalpose naudotos balanos. XX a. pradžioje išigali apšvietimas žibalu. Balanos naudojamos nebent virtuvėse, ūkinio podėlio patalpose ir kitur, pritrūkus žibalo. Daugiau balanų naudojo miškų gyventojai – *girininkai*, ar *sakuotnugariai*.

XIX a. pab.–XX a. pr. – laikotarpis, kai nyksta apšvietimas balanomis ir išigali žibalinės apšvietimo priemonės. Apšvietimą balanomis atsimena pavieniai žinių pateikėjai, gimę 1900–1905 m., bei šiek tiek jaunesni, gimę *sakuotnugarių* žemėje. Keturi šeštadaliai žinių pateikėjų nėra net matę žibinant balanomis. Apie balanų gamybą žinių suteikė kai kurie vyresni žmonės tik todėl, kad apie tai buvo girdėję iš tėvų arba balanas naudojo kaip prakuras. Visi prisimenantieji balanas aiškino, kad jos buvo naudotos tik virtuvėse arba einant į grinčią bulvių ir daržovių, į stubeliukę maisto produktų, ar retkarčiais šiaip einant į stubą. Tik *sakuotnugarių* krašte balanas mena žibinant stubose, ir net kortuojant. Neteko sutikti moteriškių, kurios būtų verpusios prie balanų. Miškų gyventojai balanas naudojo iki 1923 m., o virtuvėse jas naudojo ir ilgiau. Tik vienas žinių pateikėjas minėjo, kad balanas nustojo žibinti 1933 m., pabrėždamas, kad balanomis tik retkarčiais pasišviesdavo virtuvėje ar įkuriant ugnį.

Laukininkų krašte balanas nustojo žibinti tuoj po Pirmojo pasaulinio karo, kai tik atsirado žibalo. Nuo 1920 m. Zanavykijos ūkininkai apšvietimui balanų nenaudojo. Pirmojo pasaulinio karo metais, kai nebuvo žibalo, jos žibintos dažniau nei XX a. pradžioje, bet masiškai neišplito.

Balanų gamyba

Balanas gamino iš pušies medžio. Kai kurie žinių pateikėjai minėjo, kad geriausios balanos buvo iš baltpušės. Tokie medžiai augo *girininkų* krašte. Gražiausi balaniniai miškai buvo apie Karčrūdę. Daugumai Zanavykijos ūkininkų medžių balanoms reikėjo važiuoti apie trisdešimt kilometrų ir daugiau. Balanoms medžius iš-

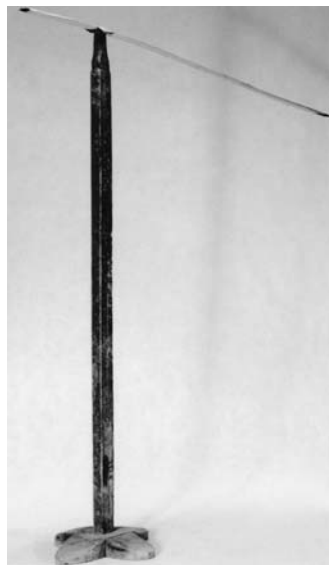
rinkdavo *girininkai*. Mišką balanoms bei statyboms plovė pavasarėjant, kol dar medis negyvas, kol dar rogių kelias. Sunki ir ilga kelionė vertė ieškoti kitokių apšvietimo priemonių. Kai kurie parsivežtus rąstus palaikydavo ilgiau, kad ištekėtų sakai. Kuo mažiau pušyje saku, tuo šviesiau ir nespragėdama degė balana. Parvežtus rąstus supjaudavo trinkomis (kurias vadindavo *ruliukais*) rankomis traukiama skerspjūve. Balanoms trinkos buvo nuo 65 iki 100 cm. Jų ilgio niekas su centimetru nematavo. Supjautą medieną suskaldydavo kirviu. Suskaldytas metrines trinkas vadino *pliauskomis*, o trumpesnes – *sponais* (nuo vokiško skiedros ar balanos žodžio). Skaldant trinkas, naudojo medinę tvoklę (*šlėgutę*). Iš pliauskos balaną skėlė peiliu ar labai mažu kirvuku. Balaną džiovino ant krosnies viršaus arba virš krosnies įstatytą *rieklių*. (*Rieklės* – plonos, siauros medžio kartelės, kurių vienas galas pritvirtintas prie sienos virš krosnies, o kitas galas prie balkio.) Išdžiūvusias balaną sudėdavo ryšulėliais (*pundukais*). Viename ryšulėlyje dvi trys rieškutės balanų. Ryšulėlį surišdavo linine virvele (*šniūriuku*). Balanų atsargas laikė ant stubos aukšto. Mažai kas jų atsargas kaupė – reikalui esant, dažniausiai jas gamino iš jau apdžiūvusio medžio. Keletas žinių pateikėjų aiškino, kad balanos geriausiai skilo iš žalio, net sušalusio medžio. Zanavykijoje, skirtingai nei daugelyje kitų Lietuvos vietų, balanų gamyba užsiėmė senyvo amžiaus žmonės. Jauni, stiprūs vyrai buvo reikalingesni prie kitų ūkio darbų. Ir tai rodo, kad balanos Zanavykijoje jau buvo atgyvenęs reiškinys, nes nelaikomas svarbiu darbu.

Žibinimas balanomis

Kad tiriamojo laikotarpio pradžia susijusi su balanų nykimu iš buities, rodo ir tai, kaip jomis žibinama. Žinomi trys būdai: laikoma rankoje, įkišama į sienos ar krosnies plyšį, naudojami specialūs prietaisai. Antrasis būdas labai pavojingas, nes nuo degančios balanos greitai užsidega medinė namo siena. Taip supleškėjo nemažai namų. Apie tokį balanų žibinimą kalbama net dainoje, kurią prisiminė griškabūdietė Ona Prociutienė, gimusi 1905 m.

*Grinčioj įsmeigta į sieną
Spraga sausa balana,
Apšviečia veidą kiekvieno –
Mano mylimos nėra.
Eičia miškan klausti medžių,
ar nematė mylimos...*

Rankoje laikyti degančią balaną nepatogu vien todėl, kad tuo darbu buvo nuolat užimtas vienas žmogus. Ypač pabrėžiama, kad rankoje laikė balaną prie kortuojančiųjų. Jei lošė iš pinigų, balaną laikytojui užmokėdavo laimėtojas. Degančios balanos laikymas rankose gana dažnai minėtas. Tai irgi rodo balanų gadyinės pabaigą, nes masiško balanų naudojimo laikais joms laikyti buvo specialūs prietaisai – žibinčiai, vadinti *ber-nukais*. Žmogui, atsakingam už balanų priežiūrą, sakė,



Žibinčius. XIX a. pab.

kad jis ne dirba, o pabernauja. Zanavykijos žibinčiai, juos lyginant su kitų Lietuvos regionų tais pačiais prietaisais, labai primityvūs ir nesudėtingi. Zanavykų krašte nepavyko rasti reguliuojamo aukščio žibinčių. Žinių pateikėjai tvirtino, kad vyravo paprasti žibinčiai – apvalioje medinėje trinkelėje įleistas pagaliukas, kurio viršuje pritvirtintos metalinės lūpelės balanai įkišti. Dažniausiai vienu metu įkišdavo dvi balanas – viena degdavo, o kita laukdavo savo eilės. Tik retkarčiais, kad būtų šviesiau, vienu metu uždegdavo abi balanas. Vienas žinių pateikėjas nurodė sudėtingesnę nereguliuojamo aukščio žibinčių. Jis padirbtas taip: apačioje žema kėdutė, jos centre įstatytas pagaly, o jo viršuje lūpelės dviem balanoms. Žinių apie žibinčius gauta mažiau nei apie balanas. Visi žinių pateikėjai apie žibinčius šneka kaip apie prosenelių apšvietimo priemonę. Jų nykimas rodo apšvietimo balanomis pabaigą.

Liaudies buities muziejuje saugomi du žibinčiai, rasti Zanavykijoje. Vienas jų iš Suvalkų kaimo (12353 LBM), žibinčiumi naudojosi mano proseneliai Kaunai. Minimas *bernukas* nuo aprašytųjų skiriasi tuo, kad jo pagrindą sudaro dvi netaisyklingos formos sukryžiuotos lentelės. Jų centre įstatytas keturkampis 2,6 × 4 cm dydžio pagaliukas. Pačiame viršuje jis susiaurėja. Viršuje užkalta 2,5 cm pločio skardelė ir užlenkta vienai balanai. Žibinčiumi naudotasi tik XIX a. Kitas žibinčius (7952 LBM) iš *sakuotnugarių* krašto (Jankų apyl., Valių k.). Jį Saliomono Blonskio tėvai pagamino iš natūraliai išaugusio medelio. Kojoms paliktos trys šaknys, aptašytos kirviu. Žibinčius į viršų truputį siaurėja. Jis apvalus, tik nužievintas, apačioje aptašytas. Viršuje uždėtas 3,6 cm pločio žiedelis. Lūpelių apatinė dalis medinė, primenanti kastuvėlį, 8 cm pločio, su rankenėle, netaisyklingos formos. Viršuje netaisyklingos formos skardelė 10 × 14 cm. Per skardelę ir lentelę išgręžta skylutė, per kurią apvaliu strypeliu pritvirtintos lūpelės. Todėl degančią balaną medine rankenėle galima pasukti norima kryptimi, visiškai nepajudinant žibinčiaus. Viršuje apvalus metalinis bumbuliukas. Tai, kad išlikę žibinčiai buvo sudėtingesni ir įdomesni nei žinių pateikėjų nurodytieji, irgi rodo, kad XIX a. pabaigoje Zanavykijoje balanos nyko, joms teko vis mažesnis vaidmuo.

Spingsulės

Atsiradus žibalui, plinta spingsulės – žibalinės lempelės be stiklo. Jas zanavykai vadino labai įvairiai: *spingos*, *spingsos*, *spangės*, *spingsiukės*, *spingsuolės*, *spingsutės*, *spingsytės*, *spingsulės*, *lemputės*. Spingsulės buvo fabrikinės gamybos bei vietos žmonių pasidirbtos. Lengviausiai spingsulė pagaminama iš mažo stiklinio buteliuko, ypač nuo rašalo. Jo viršuje įtaisomas specialus skardinis kamštėlis su apvalia skylė dagčiui (*knatui*) iš namų darbo storo lininio ar pakulinio audinio arba laisvai susukto lininio ar pakulinio pluošto. Taip pat spingsules pagamindavo



Žibinčius (žibinčiaus kojos – natūraliai išaugusios medžio šakos). XIX a.



Spingsulė

vietiniai kalviai iš skardos ar šovinio gilzės. Fabrikinės spingsulės metalinės. Jų dagties aukštis reguliuojamas rankenėle. Savos gamybos spingsulėje dagtį pakeldavo adata. Žibalą į fabrikinę spingsulę įpildavo per šoninę angą, užsukamą metaliniu kamšteliu (*šriubeliu*), o savadarbėje metalinėje spingsulėje angą žibalui užkimšdavo mediniu kaišteliu. Stiklinėse spingsulėse žibalas įpilamas per viršų, nuėmus dagtį. Daugelis žinių pateikėjų nurodė, kad spingsulės be stiklo degė tamsiau už balanas, bet prie spingsulės nereikėjo pabernaujančio žmogaus.

Žibalinės lempos

Panašiu metu atsirado ir žibalinės lempos su stiklais. Dažniausiai Zanavykų butyje naudotos trijų tipų lempos: pakabinamos ant sienos (reikalui esant, pastatomos), pakabinamos prie lubų ir pastatomos. Turtingesni ūkininkai turėjo primusinių lempų. Kaime jų buvo nedaug – dvi trys. Jos labiau paplito tik nuo XX a. ketvirtojo dešimtmečio. Primusines lempas plačiai naudojo amatininkai – siuvėjai, batsiuviai. Primusinių lempų kasdien nežibino. Pirmojo pasaulinio karo metais valstiečiai iš vokiečių kareivių išsigydavo karbitinių lempų, bet jos nebuvo saugios naudojant (kartais sprogdavo) ir plačiau neišplito.

Žibalinės lempos buvo plokščios arba apvalia dagtimi. Plokščia dagtimi buvo nuo 3 iki 12 numerio, o apvalia dagtimi – nuo 10 iki 20 numerio. Kai kurių žinių pateikėjų teigimu, apvalia dagtimi lempos vėlyvesnės, jos atsirado maždaug nuo 1923 m. Senesnės žibalinės lempos buvo skardinės (*blėkinės*). Trečio–dvylikto numerio žibalinės lempos naudotos virtuvėse ir stubose. Dažniau naudotos 5, 7, 8, 10 numerių, nes jas buvo galima ir pakabinti, ir pastatyti. Kad statoma lempa geriau apšviestų patalpą, kartais po ja pastatydavo apverstą puodynę ar pakišdavo specialiai padarytą medinę trinkelę.

Šviesios penkiolikt–dvidešimto numerių apvalia dagtimi antrojo tipo žibalinės lempos dažniausiai kabėjo stubelėse prie durų arba ant sijos (*balkio*). Kai kurie ūkininkai mažesnes – 10–12 numerių plokščia dagtimi lempas naudojo ir stubose.



*Pakabinama
prie lubų žibalinė
lempa su stiklu*

*Pakabinama
prie lubų žibalinė
lempa su stiklu,
papuošta raudono
tampomo popieriaus
karpiniais*

*Pakabinama ant sienos
žibalinė lempa*

Zanavykų krašte, skirtingai nei kitose Lietuvos vietose, kaime paplitusios pačios puošniausios trečiojo tipo pastatomos žibalinės lempos, kartais su gražiais stikliniais balto ar net spalvoto stiklo gaubtais (*kliošais*). Jos dažniausiai dešimto–dvylikto numerių plokščia dagtimi. Paprastesnės, mažiau puoštos naudotos stubose, puošnesnės dešimto–penkiolikto numerių lempos apvalia dagtimi – daugiausia stubelėse. Jos ypač buvo paplitusios Mažosios Lietuvos kaimo buityje; kituose Lietuvos etnografiniuose regionuose plito dvaruose, naudotos miestų ir miestelių inteligentų bei amatininkų namuose.

Daugelio zanavykų gyvenamajame name vienu metu buvo keturios penkios žibalinės lempos su stiklais ir iki trijų žibintų. Kasdien žibino ne daugiau dviejų žibalinių lempų bei vieno žibinto.

Pagal dydį dažniausiai namuose naudotos žibalinės lempos su stiklais taip: 3, 5–7 numerių lempas žibino virtuvėse, 8–10 numerių – stubose, 12–20 numerių – stubelėse.

Likternos

Pasišviesti ūkinėse patalpose ir į jas nueiti naudojo žibintus (*likternas*). Tiriamuoju laikotarpiu jos nemažai pakito. XIX a. antroje pusėje vyravo mediniai žibintai su ištiklintomis (viena ar net trimis) sienelėmis ir medinėmis durelėmis. Žibinto viduje buvo lajinė žvakė, o vėliau, atsiradus žibalui – lempelė be stiklo. Bet lempelės be stiklo dažniausiai naudotos panašaus tipo metaliniuose žibintuose. Juose dažniausiai ištiklintos trys sienelės, o kad stiklas nesudužtų, žibintai būdavo apgrotuoti vielinėmis grotelėmis. Medinius žibintus padarydavo vietiniai meistrai, o metaliniai buvo fabrikinės gamybos. Kartais metalinius žibintus padirbdavo ir kalviai. Jau nuo XX a. pradžios plinta fabrikinės gamybos apvalūs metaliniai žibaliniai žibintai. Kuo senesni, tuo mažesni. Jų stiklas apvalus, pakeliamas, dagtis plokščia, su metalinėmis grotelėmis ir metaline rankena. Ropė žibalui apačioje, anga žibalui įpilti užsukama apvaliu metaliniu kamštuku. Žibintais daugiau vadino ūkinių patalpų apšvietimo priemonę su viduje įstatoma žvake ar lempelė be stiklo, o žibalinius žibintus dažniausiai vadino *likternomis*.

Žibalas ir jo naudojimas

Žibalinių lempų, lempų stiklų, žibalinių žibintų ir jų stiklų bei žibalo dažniausiai pirkto Griškabūdžio krautuvėse. Žibalinės lempos kainavo tris penkis litus, jų stiklai – vieną litą, kurie vėliau atpigo iki septyniasdešimt šešiasdešimt centų. Vienas litras žibalo kainavo apie keturiasdešimt penkiasdešimt centų. Kai kuriuose kituose Lietuvos regionuose žibalas buvo brangesnis. Prisiminkime, kad dešimt kiaušinių tada kainavo apie vieną litą (nuo 70 ct



Žibintas fabrikinės gamybos su viduje įstatoma lempelė be stiklo

Žibintas, žibalinis, fabrikinės gamybos. XX a. 3–4 dešimtme.



vasarą iki 1,20 Lt žiemą), kilogramas sviesto – du litus. Vasarą per dieną laukuose dirbanti moteris uždirbo vieną litą. Degtukų dėžutė kainavo 10 centų. Žibalą pirkto įvairios talpos induose. Buvo vieno litro stikliniai buteliai. Jais daugiau naudojosi arti krautuvių gyvenę žmonės. Plačiau naudoti penkių litrų stikliniai apipinti buteliai. Buvo ir skardinių įvairios talpos indų. Jie apvalūs, į viršų siaurėjantys. Populiarius keturių litrų talpos skardiniai indai. Ūkininkai naudojami šiais indais, kad žibalo užtektų bent vienai savaitei ir kad tik dėl jo nereikėtų važiuoti į miestelį.

Spingsulei vieno litro žibalo užteko beveik dviem savaitėm. Tiek pat žibalo sudegino primusinė lempa per vieną vakarą, kiek mažiau – dvidešimto numerio lempa. Penkto numerio žibalinė lempa per vieną vakarą nesudegino nei pusės litro žibalo. Valstiečio ūkiui savaitei reikėjo apie keturis litrus žibalo. Kas taupė, mažai vakarojo, žibalo sunaudojo mažiau. Turtingesni ūkininkai gyveno šviesiau, nes degino didesnio numerio žibalines lempas su stiklais. Vidutiniam ūkininkui reikėjo užauginti vieną bekoną, kad, jį pardavęs, galėtų nupirkti žibalo visai žiemai.

Žvakės

Turtingiau gyvenę zanavykai ūkininkai išsiskyrė iš daugelio kitų Lietuvos vietovių žmonių geresnėmis patalpų apšvietimo priemonėmis. Bet ir Griškabūdžio parapijos žmonės, taupydami žibalą, ieškojo alternatyvių apšvietimo priemonių. Viena iš jų – lajaus panaudojimas. Lajus – avių riebalai. Iš lajaus gamino mirkytines bei lietines žvakes. Vyravo mirkytinės žvakės. Kiek daugiau lietinių žvakių atsirado nuo XX a. ketvirtąjo dešimtmečio. Lietinės žvakės gaminamos specialiose formose. Jas gamino meistrai, dažniausiai gyvenę Griškabūdyje. Mirkytines žvakes pasigamino patys valstiečiai. Į molinį ąsotį (*uzboną*) įpilamas drungnas vanduo, o ant viršaus pilamas karštas lajus. Lajus vandenyje neskesta. Į ąsotį su vandeniu ir lajumi kišama iš lininių siūlų ar laisvo verpimo pakulinio pluošto padirbta dagtis (*knatas*). Prie jos galo priištas pasvarėlis, kad dagtis geriau skęstų lajuje. Dagtis traukoma žemyn aukštyn ir lajus po truputį prie jos kimba. Padirbta mirkytinė žvakė, kol dar gerai nesustingusi, palyginama. Žinomos ir kočiotinės žvakės. Jos gaminamos iš vaško. Vaškas pašildomas tiek, kad būtų galima jį minkyti. Tada vašką deda ant stalo ir kočioja. Kočioja tol, kol padirbama reikiamo storio žvakė. Ji perskeliama pusiau ir į vidurį įdedama lininė namų darbo dagtis. Po to abi žvakės pusės sulipdomos. Bet vaškinų žvakių kasdieninėje buityje faktiškai nežibino. Jos buvo uždegamos prie numirėlio, bažnyčioje ir retais atvejais kai kurių švenčių metu.

Riebaliniai šviestuvai

Seną apdegusį lajų panaudodavo apšvietimui ir negamindami žvakių. Imdavo skardinę dėžutę, dažniausiai nuo batų tepalo, į ją įstatydavo minėtą dagtį arba lininiu pluoštu apsuktą pagaliuką ir pripildavo ištirpinto lajaus. Ir apšvietimo priemonė pagaminta. Zanavykai, priešingai daugeliui kitų Lietuvos regionų gyventojų, apšvietimui panaudodavo ir pasenusius kiaulinius taukus bei kitur Lietuvoje nenaudojamą apkartusį sėmenų aliejų. Augindami daug linų, jie spausdavo ir daug sėmenų aliejaus. Ilgiau palaikytas jis apkarsdavo. Tiek apkartusį aliejų, tiek pasenusius taukus apšvietimui naudojo kaip ir lajų. Deginant aliejų, naudojo pagaliuką, apsuktą vata arba pakulų pluoštu. Zanavykai žinojo ir „daržovinius šviestuvus“ – lajų, taukus

ar net aliejų pylė į išskaptuotą runkelį ar griežtį (*gručką*). Dėl įdomumo per vestuves panaudodavo išskaptuotą buroką. Taukus bei sėmenų aliejų sužibindavo, kai jie netikdavo maistui, o lajų žibinimui pasiturintys valstiečiai naudojo ir gerą, dar tinkamą maistui. Riebalų bei aliejaus naudojimas patalpų apšvietimui nebuvo kasdieninis reiškinys. Šių apšvietimo priemonių dažniausiai imamasi, kai pasibaigia žibalas arba kai jis labai taupomas. Minimos apšvietimo priemonės dažniau naudotos Pirmojo pasaulinio karo metais, kai nebuvo žibalo. Aptartomis riebalinėmis patalpų apšvietimo priemonėmis daugiau naudojosi ūkininkai, o *sakuotnugariai* daugiau žibino balanas. Riebalų jie turėjo mažiau, nes gyveno tarp miškų, kur blogesnės žemės. Jie buvo skurdesni už laukininkus, gyvenusius derlingose žemėse.

Apžvelgus zanavykų apšvietimo priemonių raidą, galima padaryti keletą išvadų: a) apšvietimas balanomis Zanavykijoje ėmė nykti anksčiau nei daugelyje Lietuvos regionų; b) XIX a. zanavykai patalpoms apšviesti naudojo daugiau alternatyvių medžiagų – lajų, taukus, aliejų; c) tame pačiame krašte girininkai balanas žibino ilgiau; d) žibalinės apšvietimo priemonės Zanavykijoje buvo įvairesnės, dažniau didesnių dydžių; e) viename ūkyje naudota daugiau apšvietimo priemonių, patalpų apšvietimui sunaudota daugiau žibalo.

Straipsnio rankraštis įteiktas 2001 05 16, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2007 07 22, skelbti parengtas 2010 03 08. Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Griškabūdis“ (vyr. redaktorius ir sudarytojas *Vingaudas Baltrušaitis*).

Straipsnio kalbos redaktorius *Albinas Masaitis*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas*.

Straipsnio priedai, skelbiami atskirai (tam skirtuose leidinio skyriuose):

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

© Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį svetainės www.llt.lt tekstą ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti interneto svetainės „Lietuvos lokaliniai tyrimai. www.llt.lt“ visą nesutrumpintą pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data) .